

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET
KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Veileder

Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET
KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Veileder

Til barnets beste –
samarbeid mellom barnehagen
og barneverntjenesten

Veilederen finnes på departementenes hjemmeside:

<http://www.regjeringen.no>

INNHold

FORORD	7
1. INNLEDNING	9
2. BARNEHAGENS OG BARNEVERTJENESTENS MÅL OG OPPGAVER	13
2.1 Barnehagen	13
2.2 Barneverntjenesten	14
Meldinger og undersøkelser	14
Hjelpetiltak for barn og familier	14
Tiltak uten samtykke fra foreldre	15
2.3 Samarbeid med foreldre og fosterforeldre	15
3. FORMIDLING AV OPPLYSNINGER MELLOM BARNEHAGEN OG BARNEVERTJENESTEN	17
3.1 Opplysningsplikt til barneverntjenesten	17
Når inntrer opplysningsplikten?	17
Hvordan oppfylle opplysningsplikten?	19
Meldingens form og innhold	19
Informasjon til foreldrene	20
Tilbakemelding fra barneverntjenesten	20
3.2 Opplysningsrett – mulighet for kommunikasjon og samarbeid	20
Samtykke	21
Drøfting av saker anonymt	21
Særlig om barnehagens adgang til å gi opplysninger for å fremme sine oppgaver	22
Særlig om barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til barnehagen	22
4. NÅR BARNEHAGEN ER BEKYMRET FOR ET BARN S OMSORGSSITUASJON	25
4.1 En begynnende bekymring	25
4.2 Når bør man bli bekymret?	26
4.3 Samtale med barnet ved bekymring	26
4.4 Samtale med foreldrene ved bekymring	27
5. SAMARBEIDSFORMER OG TILTAK	29
5.1 Samarbeid om utvikling og oppfølging av tiltaks- og omsorgsplaner	29
5.2 Individuell plan	29
5.3 Ansvarsgrupper	30
5.4 Kompetanseteam – tverrfaglige team	30
5.5 Overgang fra barnehage til skole	31
5.6 Fast kontaktperson hos barneverntjenesten	31
5.7 Faste samarbeidsmøter	31
5.8 Barneverntjenesten informerer på foreldremøter	32
5.9 Informasjon om barnehagens samarbeid med andre faginstanser	32
LITTERATUR- OG REFERANSELISTE	33

Veilederen er laget i samarbeid mellom Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Vi takker Høgskolen i Finnmark for faglige innspill.

FORORD

Mange barnehageansatte opplever det som vanskelig å melde en sak til barnevernet. Denne veilederens *viktigste formål* er å bidra til at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg så tidlig som mulig. Veilederen tydeliggjør barnehagens opplysningsplikt til barneverntjenesten og barnevernets tilbakemeldingsplikt til barnehagen.

Barnevernet er avhengig av at de ansatte i barnehagen tar kontakt når de er bekymret for et barns situasjon. På denne måten kan barnevernet og barnehagen sammen bidra til at barnet får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Vi vet at utsatte barn som får tidlig hjelp fra barnevernet, klarer seg bedre enn de som først får hjelp på et senere tidspunkt i livet.

I dag tilbringer de aller fleste barn store deler av sine fem første leveår i barnehagen. Dette setter de barne-

hageansatte i en unik posisjon til å observere barnet over tid og i ulike situasjoner – også i samspill med foreldre eller andre omsorgspersoner. Samtidig vil denne regelmessige og langvarige relasjonen kunne føre til utfordringer og dilemmaer for de barnehageansatte. Ofte vil deres bekymring starte som en vag og udefinerbar følelse av at noe ikke er som det burde, uten at dette kan knyttes til konkrete hendelser eller tydelige tegn hos barnet. Også barnas alder kan spille inn fordi små barn kan ha vanskeligheter med å uttrykke seg klart. I tillegg kan de barnehageansatte oppleve det som vanskelig å ta opp sin bekymring i samtaler med foreldrene, blant annet fordi de frykter at dette kan få negative følger for samarbeidet og i verste fall forverre barnets situasjon.

Vi håper at denne veilederen blir et redskap som gjør det lettere for barnehageansatte å vite hvordan de skal gå fram ved bekymring for et barn.

Lykke til med det viktige arbeidet!

Anniken Huitfeldt

Bård Vegar Solhjell

KAPITTEL

1

1. INNLEDNING

De fleste barn går i barnehage en kortere eller lengre periode før de begynner på skolen, og tilbringer dermed et stort antall hverdager i barnehagen. Dette setter de barnehageansatte i en særstilling når det gjelder å kunne observere og få informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Samtidig åpner den nære kontakten med barnet og den daglige samhandlingen med foreldre eller andre omsorgspersoner for dilemmaer og særlig krevende vurderinger når det oppstår bekymring for et barn. Som påpekt av NOVA i kartleggingen *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være?*, er mye av utfordringene i dette forbundet med problemets karakter: «Når det ikke foreligger entydige indikasjoner som utløser meldeplikten, er det vanskelig å vurdere når barn er utsatt for omsorgsvikt, vold eller overgrep» (Backe-Hansen 2009, s. 11). Kartleggingen understreker samtidig betydningen av at de barnehageansatte har kompetanse i å vurdere når det er grunn til å melde fra om bekymring for et barn til barneverntjenesten.

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, jf. barnevernloven § 1-1. For at barneverntjenesten skal kunne ivareta sine oppgaver overfor utsatte barn, er den avhengig av at andre som er bekymret for barnet, melder fra til den kommunale barneverntjenesten. Forskning har vist at utsatte barn som får hjelp på et tidlig tidspunkt, har bedre forutsetninger for å klare seg godt senere i livet (se for eksempel Kristofersen og Clausen 2008).

Formidling av plass i barnehage er et av de mest benyttede hjelpetiltakene i barnevernet (Statistisk sentralbyrå 2007). I noen tilfeller tar barneverntjenesten initiativ til barnehageplass som et frivillig hjelpetiltak. I andre tilfeller tar foreldrene selv kontakt med barneverntjenesten og ber om bistand til

å skaffe barnehageplass eller om økonomisk støtte til barnehageplass. Barnevernloven gir også mulighet til å pålegge barnehageplass som hjelpetiltak for barnet.

Barnehagen har daglig og nær kontakt med barn og familier, mens barneverntjenesten har ansvar for og mulighet til å iverksette nødvendige tiltak rettet mot utsatte barn. For at utsatte barn skal få nødvendig hjelp og oppfølging i dagliglivet, må barneverntjenesten og barnehagen ha et godt samarbeid. Kommunikasjon og samarbeid mellom de to tjenestene må skje innenfor reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett. Det er derfor viktig at både barnehagen og barneverntjenesten har god kunnskap om disse reglene.

Barneverntjenesten og barnehagen samarbeider både på generelt grunnlag og i oppfølging av enkeltbarn. Kontakten mellom de to instansene vil som regel også inkludere foreldresamarbeid. Målet er at problemer og bekymringer for et barn skal løses på lavest mulig nivå, og i størst mulig grad i samarbeid med barn og foreldre. En del problemer lar seg imidlertid ikke løse på denne måten. Noen barn og familier trenger mer hjelp og oppfølging. Gjennom et aktivt og positivt samarbeid mellom barnehage, barnevern og foreldre vil man øke muligheten for å finne gode løsninger på vanskelige situasjoner.

Foreldre og barn skal medvirke i sin egen sak så langt det er mulig. Barnets medvirkning må vurderes ut fra dets alder og modenhet og ut fra hvorvidt barnet er i stand til å ha egne synspunkter og formidle disse.

Veilederen er laget for å bidra til å heve kompetansen på dette feltet og øke nysgjerrigheten på mulighetene som ligger i et godt samarbeid. Veilederen tar spesielt for seg følgende tema:

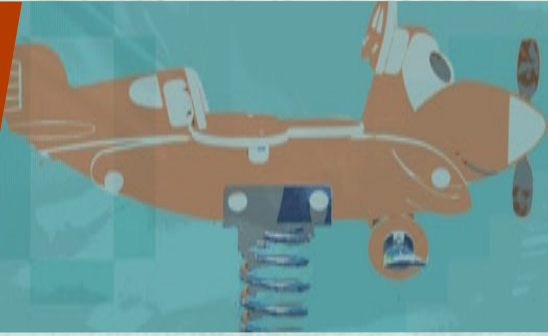
- Barnehagens plikt til å gi opplysninger ved alvorlig bekymring for et barn
- Barneverntjenestens plikt til å gi tilbakemelding når barnehagen har meldt bekymring
- Samarbeid og kommunikasjon mellom barneverntjeneste, barnehage, og foreldre

Veilederen henvender seg først og fremst til ansatte i barnehage og barneverntjeneste, og vil være et redskap i deres arbeid ved at den tydeliggjør mulighetene og begrensningene i deres samarbeid.

Et godt samarbeid mellom barnehage og barnevern forutsetter at arbeidet er forankret i den politiske og administrative ledelsen i kommunen. Selv om loven ikke angir hvordan samarbeidet skal skje, må det likevel forutsettes at kommunen etablerer tverrfaglige rutiner for samarbeid, og at disse rutinene følges. Kommunen må være tydelig på at slikt samarbeid er en del av det ordinære arbeidet, og ikke noe som kommer i tillegg til andre arbeidsoppgaver. Samarbeidet må være en selvfølgelig del av kommunens arbeid med strategi- og virksomhetsplaner.

KAPITTEL

2

2. BARNEHAGENS OG BARNEVERNTJENESTENS MÅL OG OPPGAVER

Dette kapitlet beskriver barnehagens og barneverntjenestens mål og oppgaver, spesielt når det oppstår bekymring for et barn. Kapitlet omhandler også barnehagens og barneverntjenestens samarbeid med foreldre og fosterforeldre.

2.1 Barnehagen

Kommunen har et helhetlig ansvar for det lokale barnehagetilbudet, og er ansvarlig for at det utarbeides tverrfaglig informasjon, samarbeidsrutiner, kompetansetiltak og møtearenaer som involverer alle barnehager i kommunen uansett drifts- og eierform. I dette ligger også at det er kommunens oppgave å gjøre forholdet mellom barnehage og barnevern kjent, slik at det fremstår som forpliktende for alle ansatte i barnehagene.

I følge barnehageloven §§ 1 og 2 skal barnehagen i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem ivareta barnas behov for omsorg, oppdragelse og læring. Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfulle opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser. I henhold til rammeplanen skal barnehagens innhold være «allsidig og variert, og utformes slik at hvert enkelt barn får opplevelser og erfaringer som støtte for sin utvikling av kunnskaper, ferdigheter og holdninger» (*Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, s. 21). Barnehagen skal altså bygge videre på det kunnskapsgrunnlaget som barnet kommer til barnehagen med, og legge til rette for et allsidig aktivitetstilbud knyttet til de spesifikke innholdsområder som rammeplanen foreskriver.

Foreldrene har omsorgsansvaret for barnet og bestemmelsesrett på barnets vegne, og det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse. Den tiden barnet er i barnehagen vil denne ha en supplerende funksjon overfor familiens omsorgs- og oppdrageransvar. Foreldre skal ha medbestemmelse i barnehagens innhold og arbeidsmåter. Dette innebærer

blant annet jevnlig utveksling av informasjon og foreldremedvirkning i barnehagens foreldreråd og samarbeidsutvalg. Et godt samarbeid vil kunne virke gjensidig berikende og opplysende, og være til støtte både for barnehagen og foreldrene.

Rammeplanen slår fast at barnehagen skal være et «inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn», og at barnehagen blant annet skal ta hensyn til barnas sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn (s. 18). Et viktig aspekt ved foreldremedvirkning er derfor knyttet til barnehagen som kulturformidler og kulturskaper. Det er spesielt viktig med et tett og nært samarbeid med foreldre som har barn med nedsatt funksjonsevne eller barn som ikke har norsk som førstespråk.

Barnehageloven § 22 første ledd presiserer at barnehagepersonalet i sitt arbeid skal være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernets side. Videre har barnehagepersonalet opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Barnehagens opplysningsplikt til barnevernet følger både av barnevernloven § 6-4 og av barnehageloven § 22 annet ledd. Opplysningsplikten gjelder av eget tiltak, samt etter pålegg fra barneverntjenesten eller andre barnevernmyndigheter. Dette utdypes nærmere i punkt 3.1.

2.2 Barneverntjenesten

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, jf. barnevernloven § 1-1. Dette innebærer at barneverntjenesten har et sentralt ansvar for å sikre at utsatte barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Det er foreldrene eller andre med foreldreansvar som har hovedansvaret for barnets oppvekst og omsorg, men barneverntjenesten er ansvarlig for å avdekke omsorgssvikt og sosiale og emosjonelle problemer hos barn, og iverksette nødvendige tiltak for å unngå varige problemer.

Meldinger og undersøkelser

Når barneverntjenesten mottar en melding fra noen som er bekymret for et barn, skal meldingen vurderes snarest og senest innen en uke, jf. barnevernloven § 4-2. Meldingen kan resultere i at saken blir henlagt eller at barneverntjenesten oppretter en undersøkelsessak.

Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon når det er *rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak* etter barnevernloven, jf. barnevernloven § 4-3. Undersøkelsen skal gjennomføres så skånsomt som mulig, men barneverntjenesten skal likevel foreta de undersøkelser som er nødvendige for å avgjøre om det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven. Undersøkelsen kan gjennomføres selv om foreldrene ikke ønsker innblanding i sitt familieliv fra barneverntjenestens side, og kan blant annet gjennomføres ved samtale med barnet alene og ved innhenting av opplysninger fra andre offentlige myndigheter som kjenner barnet og familien. Dersom saken gjelder et barn med barnehageplass, vil det i mange tilfeller være naturlig å innhente opplysninger fra barnehagen.

Hjelpetiltak for barn og familier

Dersom undersøkelsen avdekker at barnets omsorgssituasjon ikke er tilfredsstillende, kan det iverksettes tiltak for å bedre denne. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for det enkelte barnet, jf. barnevernloven § 4-1. Tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig og skal i størst mulig grad være basert på frivillighet. Ved valg av hjelpetiltak skal det blant annet legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.

Hvilke tiltak som er aktuelle, vil måtte vurderes opp mot det enkelte barns behov. I barnevernloven § 4-4 nevnes eksempler på aktuelle tiltak. Blant disse er barnehageplass, støttekontakt, avlastningstiltak i hjemmet, besøkshjem, foreldrestøttende tiltak og økonomisk stønad. Barneverntjenesten kan også formidle plass i fosterhjem og i senter for foreldre og barn. Barneverntjenesten må i samarbeid med foreldre og barn bruke skjønn og kreativitet når det gjelder hvilke hjelpetiltak det er aktuelt å ta i bruk.

Det skal utarbeides en tiltaksplan for alle barn som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Planen skal tydeliggjøre hva som er barnets særlige behov og hvordan disse kan imøtekommes. Tiltaksplanen skal være tidsavgrenset og vise hvordan barneverntjenesten vil holde seg orientert om hvordan det går med barnet og foreldrene. Når barneverntjenesten for eksempel velger barnehageplass som tiltak, skal hensikten og målene med tiltaket komme tydelig fram i tiltaksplanen. Stortinget har vedtatt at tiltaksplanen, inkludert hjelpetiltakene, skal evalueres regelmessig for å sikre at de tiltakene som iverksettes fungerer på best mulig måte.

Tiltak uten samtykke fra foreldre

I tilfeller der barnet ikke kan gis tilstrekkelig hjelp ved frivillige tiltak, åpner barnevernloven for å iverksette tiltak uten foreldrenes samtykke. Pålegg om barnehageplass er et av hjelpetiltakene det kan være aktuelt å fatte vedtak om, jf. barnevernloven § 4-4 fjerde ledd. Formålet med pålagte hjelpetiltak er å bistå foreldrene med å løse de problemene familien har. Samtidig skal barneverntjenesten kontrollere at barnets helse og utvikling ikke blir ytterligere skadelidende. Når barneverntjenesten velger barnehageplass enten som frivillig eller pålagt tiltak, vil ofte målsettingen være å bedre barnets sosiale eller språklige kompetanse. Barnehageplass vil også innebære en viss kontroll og tilsyn med barnets omsorgssituasjon.

Dersom barnet er utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, kan det fattes vedtak om omsorgsovertakelse uten foreldrenes samtykke, jf. barnevernloven § 4-12. Dersom barnet plasseres i et fosterhjem, utøver fosterforeldrene omsorgen for barnet på vegne av barneverntjenesten. Dersom barneverntjenesten/fosterforeldrene utøver omsorgen for et barn med plass i barnehage, må de samarbeide tett med barnehagen. Barneverntjenesten kan gi barnehagen de opplysninger som er nødvendige for å sikre barnet et best mulig barnehagetilbud.

Det er normalt *Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker* som har myndighet til å fatte vedtak uten samtykke fra foreldrene. Et unntak fra dette er akutte situasjoner som krever at tiltak iverksettes umiddelbart, jf. barnevernloven § 4-6. I slike tilfeller har barneverntjenestens leder rett og plikt til å fatte et midlertidig akuttvedtak. Et midlertidig akuttvedtak kan blant annet være aktuelt der en forelder som vil hente barnet i barnehagen er synlig ruspåvirket eller i psykisk ubalanse. Det samme kan være tilfelle dersom barnet ikke blir hentet i barnehagen fordi foreldrene er blitt akutt syke eller har vært utsatt for en ulykke.

2.3 Samarbeid med foreldre og fosterforeldre

Foreldrenes opplevelse av kontakten med barnehagen og barneverntjenesten vil kunne få betydning for om de er villige til å samtykke i at disse samarbeider. Tjenestene må sikre at foreldrene mottar tilstrekkelig informasjon om det som angår dem, slik at de opplever forutsigbarhet når det gjelder det som skjer i deres sak. En god start på et samarbeid kan være å informere foreldre om de rettigheter og plikter de har i kraft av å være foreldre. Videre vil det være viktig at foreldre får kunnskap om hva barneverntjenesten er, og hva tjenesten kan bidra med gjennom aktuelle hjelpetiltak.

Dersom barnevernet har overtatt omsorgen for et barn, og dette er plassert i et fosterhjem, må fosterforeldre inkluderes i samarbeidet. Barneverntjenesten ønsker ofte at barnet skal fortsette i samme barnehage etter plasseringen, men for å styrke tilhørigheten til nærmiljøet er det ved langvarige plasseringer ofte hensiktsmessig at barnet får plass i barnehage på sitt nye hjemsted.

Det kan være nyttig med jevnlig møter mellom barneverntjeneste, barnehage og fosterforeldre for å utveksle informasjon og vurdere eventuelle nye tiltak for barnet. Det er barneverntjenesten som vurderer hvorvidt barnets biologiske foreldre skal inkluderes i disse møtene. Barneverntjenesten må gi barnehagen informasjon om hvordan kontakten med barnets biologiske foreldre skal ivaretas, og om hvilken samværsordning som gjelder.

KAPITTEL

3

3. FORMIDLING AV OPPLYSNINGER MELLOM BARNEHAGEN OG BARNEVERNTJENESTEN

Alle som arbeider i en barnehage eller i barneverntjenesten er omfattet av regler om taushetsplikt, jf. barnehageloven § 20 og barnevernloven § 6-7 første ledd. Taushetsplikten innebærer et forbud mot å formidle opplysninger til andre, med mindre det finnes unntak som gir plikt eller adgang til likevel å formidle opplysningene.

Dette kapitlet omhandler de mest aktuelle grunnlagene for kommunikasjon og samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten som innebærer unntak fra taushetsplikten.

Nedenfor omtales først barnehagens *plikt* til å gi opplysninger til den kommunale barneverntjenesten ved alvorlig bekymring, se punkt 3.1. Deretter behandles andre former for grunnlag som gir *adgang* til kommunikasjon og samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten, se punkt 3.2. De grunnlagene som gir adgang til å formidle opplysninger er kun aktuelle i tilfeller der barnehagen ikke har plikt til å formidle opplysninger til barneverntjenesten.

Barnehagepersonalet har en lovfestet plikt til å være *oppmerksomme* på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side, jf. barnehageloven § 22 første ledd. Denne oppmerksomhetsplikten gir i seg selv verken rett eller plikt for barnehagen til å gi opplysninger til barneverntjenesten. Ved å oppfylle sin oppmerksomhetsplikt kan barnehagen imidlertid bli kjent med forhold som gjør at barnehagen må vurdere om den har plikt eller adgang til å kontakte barneverntjenesten.

3.1 Barnehagens opplysningsplikt til barneverntjenesten

For at barneverntjenesten skal kunne løse sine oppgaver overfor utsatte barn og unge, er den avhengig av at de som er bekymret for et barn melder fra til den kommunale barneverntjenesten.

Barnehagen har en lovfestet plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten *når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt.*

Opplysningsplikten er begrunnet i barnevernets behov for å motta opplysninger om barn i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner. Opplysningsplikten følger både av barnevernloven § 6-4 og av barnehageloven § 22 annet ledd. Opplysningsplikten gjelder både av eget tiltak og etter pålegg fra barneverntjenesten eller andre barnevernmyndigheter.

Opplysningsplikten til barnevernet går foran lovbestemt taushetsplikt. Dette innebærer at barnehagens taushetsplikt settes til side der vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt.

Når inntre opplysningsplikten?

Opplysningsplikten inntre når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt. Barnehagens plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten er dermed begrenset til de mer alvorlige tilfeller. Det at et barn ikke lever under optimale forhold, eller at barnet og familien ville hatt nytte av et hjelpetiltak fra barneverntjenesten, vil ikke være nok til å utløse opplysningsplikten.

Hvorvidt barnehagens bekymring for et barn er så alvorlig at den utløser en plikt til å melde fra til barneverntjenesten, vil alltid avhenge av konkrete vurderinger av situasjonen barnet befinner seg i. I en del tilfeller vil det være klart at barnehagen har plikt til å melde fra til barneverntjenesten. I andre tilfeller må barnehagen gjøre noen vanskelige vurderinger.

Det avgjørende for vurderingen er barnehagens bekymring for barnet. Denne vurderingen må gjøres med utgangspunkt de i ansattes faglige skjønn og kjennskap til barnet og familien.

I de tilfellene der barneverntjenesten pålegger barnehagen å gi opplysninger, er det barneverntjenesten som skal vurdere og definere om opplysningsplikten er oppfylt, og hvilke opplysninger som er relevante for saken. Barnehagen må gi de opplysningene som barneverntjenesten ber om. Ved uenighet om dette kan barnehagen klage til fylkesmannen.

Bestemmelsene om opplysningsplikt viser til barnevernloven §§ 4-10, 4-11 og 4-12. Disse bestemmelsene beskriver ulike former for omsorgssvikt og mishandling i hjemmet som etter nærmere vilkår gir grunnlag for å fatte vedtak etter barnevernloven:

- At det er alvorlige mangler ved daglig omsorg, personlig kontakt og trygghet som barnet trenger for sin alder og utvikling. Dette omfatter både situasjoner der det er alvorlige mangler i forhold til barnets behov for materiell og praktisk omsorg, og situasjoner der foreldrene ikke klarer å dekke barnets behov for psykisk eller følelsesmessig omsorg.
- At et barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Dette omfatter både seksuelle overgrep og andre former for vold i hjemmet.
- At det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadet fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Dette omfatter særlig tilfeller der foreldrene mangler personlige forutsetninger for å ha omsorgen for barnet.

- At et barn lider av livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og at foreldrene ikke sørger for at det får behandling.
- At foreldrene ikke sørger for at et barn med nedsatt funksjonsevne eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sine særlige behov for behandling eller opplæring.

Henvisningen til disse bestemmelsene er først og fremst ment som utfyllende illustrasjoner av hva som menes med mishandling og alvorlig omsorgssvikt.

Det er ikke meningen at barnehagen skal ta stilling til om de enkelte vilkårene for å fatte vedtak etter barnevernloven er oppfylt. Barnehageansatte skal vurdere barnets omsorgssituasjon ut fra sitt faglige ståsted og sin kjennskap til barnet og familien.

Bestemmelsene om opplysningsplikt viser i tillegg til § 4-24 i barnevernloven, som gjelder institusjonsplasing grunnet atferdsvansker hos barnet. Bestemmelsen omhandler tilfeller der et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, primært i form av alvorlig og gjentatt kriminalitet og ved vedvarende misbruk av rusmidler. Bestemmelsen er derfor i praksis ikke aktuell for barnehageansatte.

At opplysningsplikten inntreffer når det er *grunn til å tro*, innebærer at det må foreligge en begrunnet bekymring for at barnet blir utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt. Det kreves ikke at barnehagen er sikker på at barnets situasjon er alvorlig, men det må foreligge mer enn en vag mistanke om at dette er tilfelle.

Dersom barnehagen er i tvil om hvorvidt bekymringen for barnet er så alvorlig at den skal meldes til barneverntjenesten, kan det være nyttig å diskutere saken med andre fagpersoner, og også diskutere problemstillinger og få konkrete råd fra barneverntjenesten. For mer informasjon om muligheten for å drøfte saker anonymt med barneverntjenesten, se punkt 3.2.

Hvordan oppfylle opplysningsplikten?

Opplysningsplikten er et *selvstendig og individuelt ansvar* som påligger alle barnehageansatte.

Det er likevel normalt styreren i barnehagen som gir opplysningene til barneverntjenesten, se barnehage-loven § 22 annet ledd siste punktum. Dette er imidlertid kun en saksbehandlingsregel, og styreren i en barnehage kan ikke overprøve den enkelte ansattes faglige vurdering av om bekymringen for barnet er så alvorlig at opplysningsplikten er oppfylt. Dette er det den enkelte ansatte som skal vurdere. Dersom styreren unnlater å melde fra til barneverntjenesten, har den enkelte barnehageansatte derfor et selvstendig ansvar for å formidle sin bekymring til barneverntjenesten.

Opplysningsplikten kan bare oppfylles ved å melde bekymring for barnet til den kommunale barneverntjenesten. Når vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt, skal bekymringsmeldingen sendes *umiddelbart*.

Dette innebærer at barnehagen ikke skal foreta ytterligere undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte innholdet i bekymringen før melding gis til barneverntjenesten. Barnehagens plikt til å melde fra til barneverntjenesten faller ikke bort selv om barnehagen forsøker å avhjelpe eller bedre barnets situasjon. På dette stadiet kan barnehagen med andre ord *ikke* velge mellom å melde fra til barneverntjenesten eller å la det være. Opplysningsplikten faller heller ikke bort ved at barnehagen kontakter andre tjenester som for eksempel Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) for å få deres vurdering av barnets situasjon.

Det er situasjonen på det tidspunktet meldingen sendes til barneverntjenesten som er avgjørende. Dersom barnehagen vurderte at det var grunn til å tro at barnet var utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, har barnehagen ved å sende

bekymringsmelding til barneverntjenesten oppfylt sin plikt.

Dette innebærer at barnehagen har gjort sin plikt selv om det i ettertid skulle vise seg at bekymringen var ubegrunnet, eller at barnets situasjon viser seg å være mindre alvorlig enn opprinnelig antatt.

Meldingens form og innhold

Enhver henvendelse til barneverntjenesten som gjelder bekymring for et bestemt barn regnes som en *melding* i barnevernlovens forstand. Dette gjelder uavhengig av om meldingen er fremsatt muntlig eller skriftlig, og uavhengig av hvem meldingen kommer fra.

For at barnehagen skal oppfylle sin opplysningsplikt, er det likevel en forutsetning at barnehagen (normalt ved styrer) gir seg til kjenne, slik at barneverntjenesten på best mulig måte kan vurdere innholdet i meldingen og behovet for å innhente ytterligere opplysninger fra barnehagen. Med andre ord er opplysningsplikten ikke oppfylt dersom meldingen til barneverntjenesten sendes anonymt. Meldingen må også inneholde opplysninger om hvilket barn meldingen gjelder, og hva bekymringen går ut på.

Utover dette er det ingen formelle krav til hvordan meldingen skal utformes. Likevel bør meldingen som regel utformes skriftlig. Dette gjelder med unntak av meldinger i akutte situasjoner. Videre bør barnehagen beskrive sin bekymring for barnet mest mulig konkret. Den bør gi en beskrivelse av de observasjoner som er gjort, hvor lenge barnehagen har vært bekymret, og hvilke samtaler med barnet, foreldrene eller andre som har ført til bekymringen. I tilfeller der bekymringsmeldingen er utløst eller forsterket av konkrete episoder, bør det også refereres til disse. I tillegg bør meldingen inneholde informasjon om hva barnehagen selv har foretatt seg. Dersom det er gjennomført foreldresamtaler, bør informasjon om utfallet av disse samtalene fremkomme. Det bør også gis opplysninger om for eksempel hvor lenge barnehagen har arbeidet med foreldrene når det gjelder den konkrete bekymringen.

Informasjon til foreldrene

Som et generelt utgangspunkt bør barnehagen orientere foreldrene om at den sender melding til barneverntjenesten. I visse tilfeller kan det imidlertid være et selvstendig og vesentlig poeng at barnehagen overlater til barneverntjenesten og eventuelt politiet å vurdere når og på hvilken måte foreldrene skal informeres. Årsaken til at barnehagen i visse tilfeller bør unnlate å orientere foreldrene, er dels at dette kan hindre barneverntjenesten og politiet i å gi barnet (eller andre) tilstrekkelig beskyttelse, dels at det å orientere foreldrene kan svekke viktige bevis. Det er ikke mulig å lage en uttømmende liste over de tilfeller der barnehagen bør unnlate å orientere foreldrene før melding sendes til barneverntjenesten, men særlige aktuelle tilfeller er:

- Ved mistanke om at barnet er utsatt for seksuelle overgrep
- Ved mistanke om at barnet, eller noen som står barnet nær, er utsatt for andre former for vold eller overgrep
- Dersom det å orientere foreldrene kan medføre fare for noens liv eller helse

Tilbakemelding fra barneverntjenesten

Stortinget har nylig vedtatt en ny bestemmelse som lovfester en plikt for barneverntjenesten til å gi nærmere bestemte opplysninger til den som har gitt melding til barneverntjenesten. Barnevernloven § 6-7 a trådte i kraft 1. juli 2009.

Noe av bakgrunnen for lovendringen var innspill fra barnevernet og andre om at barneverntjenestens taushetsplikt var for streng når det gjaldt å gi tilbakemelding til den som har sendt en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Manglende tilbakemelding kan blant annet føre til at andre tjenester får svekket tilitt til barneverntjenesten. Bestemmelsen er ment å fremme et godt og funksjonelt samarbeid mellom

barneverntjenesten og andre tjenester. Dette gjelder særlig de tjenestene som følger opp barnet og familien i det daglige, deriblant barnehagen.

For barnehagen innebærer den nye bestemmelsen at barneverntjenesten plikter å gi barnehagen en generell tilbakemelding som skal bekrefte at barneverntjenesten har mottatt bekymringsmeldingen. Tilbakemeldingen skal gis innen tre uker etter at meldingen ble mottatt.

Dersom det er åpnet undersøkelsessak, skal barneverntjenesten gi barnehagen en ny tilbakemelding når undersøkelsen er gjennomført. Den nye tilbakemeldingen skal sendes innen tre uker etter at undersøkelsen er gjennomført, og skal inneholde opplysninger om hvorvidt saken er henlagt eller om den følges opp videre fra barnevernets side.

I utgangspunktet skal barneverntjenesten i tilbakemeldingen ikke gi barnehagen opplysninger om hvilke tiltak som er eller kan bli iverksatt. Barneverntjenesten kan likevel gi barnehagen opplysninger om tiltakene dersom dette er nødvendig av hensyn til barnehagens videre oppfølging av barnet. I tillegg kan barneverntjenesten gi barnehagen opplysninger om aktuelle tiltak etter samtykke fra foreldrene, se punkt 3.2 nedenfor.

3.2 Opplysningsrett – mulighet for kommunikasjon og samarbeid

Punkt 3.1 omhandler barnehagens *plikt* til å gi opplysninger til barneverntjenesten. I punkt 3.2 omtales ulike rettslige grunnlag som gir barnehagen og barneverntjenesten *adgang* til kommunikasjon og samarbeid. Når det gjelder formidling av opplysninger fra barnehagen til barneverntjenesten, er dette kun aktuelt der barnehagen ikke har plikt til å gi barneverntjenesten opplysninger.

Samtykke

Taushetsplikten er primært begrunnet i hensynet til å beskytte den eller dem opplysningene gjelder. Derfor oppheves taushetsplikten dersom den som har krav på taushet samtykker i at opplysninger kan gjøres kjent for andre, jf. forvaltningsloven § 13 a nr. 1.

Både barneverntjenesten og barnehagen kan formidle opplysninger til hverandre etter samtykke fra foreldrene.

Som et generelt utgangspunkt bør samarbeid mellom tjenester i størst mulig grad bygge på samtykke fra den eller dem opplysningene gjelder. Samtykke som grunnlag for samarbeid vil ofte være et godt utgangspunkt for å etablere et åpent og tillitsfullt forhold mellom tjenestene og familien. Samtykke er bare nødvendig i de tilfeller der tjenestene ikke har annet grunnlag for å formidle opplysninger, men kan ha en egenverdi også utover de tilfeller der samtykke er nødvendig.

For at barnehagen og barneverntjenesten skal kunne kommunisere og samarbeide på grunnlag av samtykke, må foreldrenes samtykke være *frivillig og informert*. Dette innebærer at samtykket ikke må være avgitt under press, og at foreldrene vet hva de gir sitt samtykke til. Det siste innebærer at de må vite hvilke opplysninger som skal formidles, hvem opplysningene skal formidles til, og hvordan opplysningene skal benyttes.

Det stilles ingen formkrav til et samtykke, men både hensynet til forsvarlig saksbehandling og behovet for dokumentasjon i ettertid innebærer at samtykket som regel bør være skriftlig. Det er den instansen som vurderer å utlevere opplysninger som har ansvar for å innhente samtykke fra foreldrene. Foreldrene kan når som helst trekke sitt samtykke helt eller delvis tilbake.

Det kan utarbeides ulike former for samtykkeerklæringer. Mange kommuner har god erfaring med å utarbeide maler for denne type erklæringer med nødvendig informasjon til foreldrene.

Drøfting av saker anonymt

Taushetsplikten er primært begrunnet i hensynet til å beskytte den eller dem opplysningene gjelder. Taushetsplikten er derfor ikke til hinder for at opplysninger formidles til andre dersom opplysningene er anonymisert på en effektiv måte, jf. forvaltningsloven § 13 a nr. 2.

Formidling av opplysninger på grunnlag av anonymisering er kun aktuelt dersom det ikke er mulig å identifisere barnet og familien opplysningene gjelder.

Anonyme drøftinger er bare aktuelt der barnehagens bekymring for barnet ikke er så alvorlig at opplysningsplikten er oppfylt. Ved tvil kan barnehagen drøfte saken anonymt med barneverntjenesten. Dersom barnehagen ønsker å drøfte saken i anonymisert form, må den unnlate å bruke navn, bilder, adresser og andre opplysninger som gjør det mulig å identifisere barnet eller foreldrene.

For å sikre effektiv beskyttelse vil det i noen tilfeller være nødvendig å unnlate å opplyse om særegne trekk ved barnet, familien eller omgivelsene. I noen tilfeller vil det å endre litt på opplysningene, for eksempel barnets kjønn og alder, gjøre det mulig å drøfte saken anonymt.

Anonymisering er særlig aktuelt når barnehagen trenger:

- råd om hvordan de best skal ta opp sin bekymring med foreldrene
- hjelp til å konkretisere en bekymring eller utformingen av innholdet i en melding

- hjelp til å avklare om foreldrene bør eller ikke bør kjenne til meldingen før den sendes
- informasjon om hva barneverntjenesten kan bidra med, og hvordan arbeidsprosessen er fra en melding blir sendt til eventuelle tiltak iverksettes

Særlig om barnehagens adgang til å gi opplysninger for å fremme sine oppgaver

Utover opplysningsplikten, er samtykke og anonymisering de to mest aktuelle hjemmelsgrunnlagene ved formidling av opplysninger fra barnehagen til barneverntjenesten.

Barnehagen kan imidlertid også gi opplysninger til barneverntjenesten dersom dette er *nødvendig for å fremme* barnehagens oppgaver, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5. Bestemmelsen vil særlig være aktuell der barneverntjenesten allerede kjenner barnet og familien, og barnehagen trenger å gi opplysninger til barneverntjenesten for å sikre barnet et godt barnehagetilbud.

Bestemmelsen kan også være aktuell i enkelte tilfeller der barnehagen har behov for å drøfte en sak med barneverntjenesten, selv om det ikke vil være mulig å drøfte den anonymt og der det heller ikke foreligger samtykke.

Særlig om barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til barnehagen

Barneverntjenestens taushetsplikt er noe strengere enn taushetsplikten som gjelder for barnehagen og andre tjenester med forvaltningsmessig taushetsplikt, jf. barnevernloven § 6-7.

I motsetning til forvaltningslovens alminnelige regler omfatter barneverntjenestens taushetsplikt alle opplysninger om barnet og familien. Det at barnet og familien har en tilknytning til barneverntjenesten, er dermed i seg selv underlagt taushetsplikt.

Barneverntjenestens adgang til å formidle opplysninger til barnehagen og andre offentlige myndigheter er noe snevrere enn etter forvaltningslovens alminnelige regler. I tillegg til samtykke og anonymisering, kan barneverntjenesten likevel alltid også gi opplysninger til barnehagen og andre tjenester når dette er *nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver* overfor det enkelte barnet, samt for å *oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for*, jf. barnevernloven § 6-7 tredje ledd og forvaltningsloven § 13 b nr. 2.

Formidling av opplysninger fra barneverntjenesten til barnehagen er aktuelt i ulike sammenhenger og faser:

Meldingsfasen: Dersom barnehagen har sendt en bekymringsmelding til barneverntjenesten, vil barneverntjenesten ofte ha behov for å kontakte barnehagen for å avklare det nærmere innholdet i barnehagens bekymring for barnet. I den forbindelse vil barneverntjenesten måtte gi noen opplysninger til barnehagen. Se for øvrig *Tilbakemelding fra barneverntjenesten* under punkt 3.1.

Utredningsfasen: Barneverntjenesten har rett og plikt til å åpne en undersøkelsessak dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven. I forbindelse med undersøkelsen av barnets omsorgssituasjon vil barneverntjenesten i mange tilfeller ha behov for å innhente opplysninger fra andre offentlige tjenester. Dersom saken gjelder et barnehagebarn, innebærer barnehagens daglige kontakt med barnet og foreldrene at barnehagen ofte vil sitte med kunnskap som vil være nyttig for barneverntjenesten. Dette gjelder uavhengig av om meldingen har kommet fra barnehagen eller fra andre. For at barneverntjenesten skal få opplysninger fra barnehagen, vil barneverntjenesten måtte gi barnehagen nødvendige opplysninger.

Tiltaksfasen: Dersom undersøkelsen gir grunnlag for å iverksette barneverntiltak, kan det være nødvendig for barneverntjenesten å gi opplysninger til og å samarbeide med barnehagen. Hvilke opplysninger det er aktuelt å formidle, vil blant annet avhenge av hvilke tiltak som er eller skal bli iverksatt etter barnevernloven. Dersom det er iverksatt frivillige hjelpetiltak i hjemmet, vil barneverntjenesten som regel kun formidle opplysninger etter samtykke fra foreldrene.

Som nevnt i punkt 2.2 åpner barnevernloven for at barneverntjenesten betaler for barnets barnehageplass. Hovedformålet med barnehageplass som hjelpetiltak er å styrke barnets sosiale eller språklige kompetanse. Barnehageplass vil også innebære en viss kontroll og tilsyn med barnets omsorgssituasjon. Når hjelpetiltak vedtas, skal barneverntjenesten utarbeide en tiltaksplan, jf. barnevernloven § 4-5. Dersom det er fattet vedtak om bruk av barnehageplass som et hjelpetiltak, må barneverntjenesten vurdere hvordan dette fungerer. I forbindelse med denne evalueringen vil barneverntjenesten måtte gi barnehagen noen opplysninger.

Dersom barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet, må den som en del av sin omsorgsutøvelse gi barnehagen de opplysninger som er nødvendige for at barnehagen skal kunne følge opp barnet på en best mulig måte. Eksempler på relevante opplysninger er informasjon om fosterforeldrene, om barnets bosted, og om hvem som kan bringe og hente barnet til eller fra barnehagen.

Barneverntjenesten kan også gi andre opplysninger om barnets omsorgssituasjon som er nødvendige for at barnehagen skal kunne bistå i å sikre barnet et likeverdig barnehagetilbud og en tilfredsstillende omsorgssituasjon.

KAPITTEL

4

4. NÅR BARNEHAGEN ER BEKYMRET FOR ET BARN S OMSORGSSITUASJON

Det kan være ulike grunner til at man blir urolig for om et barn har det bra hjemme. Noen ganger kan man bli bekymret for et barn uten helt å vite hvorfor. I slike tilfeller er det viktig å vite hvordan man kan gå fram for å finne ut om det er en reell grunn til denne bekymringen. I dette kapitlet gis det generelle faglige råd om hvordan barnehagen kan forholde seg til barn og foreldre ved bekymring, og om hvordan barnehagen kan få veiledning og råd hos barneverntjenesten.

4.1 En begynnende bekymring

Som et generelt utgangspunkt bør barnehagen så tidlig som mulig informere og involvere foreldrene om sin bekymring for barnet.

I en del tilfeller vil bekymringen imidlertid være av en slik karakter at melding må sendes barneverntjenesten umiddelbart, og uten at barnehagen først har informert foreldrene eller gjennomført samtaler med dem. I enkelte tilfeller vil sakene være slik at barnehagen heller ikke skal opplyse foreldrene om at de har sendt melding til barneverntjenesten. Se særlig *Informasjon til foreldre* under punkt 3.1.

Når barnehagen er bekymret for et konkret barn må det avklares hvordan bekymringen skal følges opp videre. Det kan være hensiktsmessig å ta bekymringen opp med andre ansatte i barnehagen, slik at flere sammen kan vurdere grunnlaget for og innholdet i bekymringen. Eksempler på nyttige refleksjons- og diskusjonspunkter i slike samtaler er:

- Hva er det som gir grunn til bekymring?
- I hvilke situasjoner oppstår bekymringen?
- Hvordan opptrer barnet eller foreldrene i disse situasjonene?
- Har det skjedd noe spesielt med barnet eller foreldrene, eller i samspeillet mellom dem?

Ved bekymring kan personalet og den enkelte ansatte vurdere om barnehagen skal:

- Melde fra til barneverntjenesten umiddelbart
- Vente og se situasjonen an
- Ta det opp med foreldrene
- Drøfte saken anonymt med barneverntjenesten

Dersom bekymringen for barnet er så alvorlig at opplysningsplikten er oppfylt, skal barnehagen melde fra til barneverntjenesten umiddelbart.

Når barnehagen er bekymret for et barn, skal foreldre som hovedregel involveres tidlig i prosessen, og de skal få informasjon om personalets bekymring. Ofte vil pedagogisk leder være den som først tar opp bekymringen med foreldrene, uten at det nødvendigvis gjøres gjennom en avtalt foreldresamtale. En god regel er å starte med å spørre foreldrene direkte om det har skjedd noe spesielt i det siste som kan forklare en eventuelt endret atferd hos barnet.

Mange ganger vil man få et svar som tyder på at barnet ikke har det vanskelig hjemme. Noen ganger kan hendelser som flytting fra en avdeling til en annen, nytt personale eller omorganisering i barnehagen føre til at barn endrer atferd. Det er derfor viktig å få greie på situasjonen barnet er i, og vurdere grunnlaget for bekymringen ut fra denne.

4.2 Når bør man bli bekymret?

Når barn viser tegn til mistriivsel, bør barnehagen så langt det er mulig vurdere hva som kan være grunnen til dette. Deretter må det vurderes om forholdet skal lede til en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Hver sak er unik, og ofte er det en kombinasjon av årsaker som leder til mistriivsel hos barnet. I hver sak må barnehagen, eventuelt sammen med andre hjelpeinstanser, bruke faglig skjønn i arbeidet. Det er viktig å vurdere om dette skyldes at barnet er eller har vært utsatt for omsorgssvikt, vold eller overgrep, eller om mistriivselen skyldes egenskaper ved barnet selv eller ved situasjonen barnet befinner seg i.

Ved mistanke om at barnet utsettes for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, har barnehagen plikt til å melde fra til barneverntjenesten.

Det er ikke mulig å gi en uttømmende oversikt over tilfeller som kan vekke bekymring. Eksempler på forhold som kan gi grunn til bekymring, er at barnet viser tegn på regredert utvikling etter avbrudd i opphold i barnehage (helger eller ferier), har blåmerker eller sår av ukjent opphav, eller viser aggressiv og utagerende atferd. I tillegg kan det være grunn til å være oppmerksom dersom et barn har en påkledning som ikke er i samsvar med vær og temperatur, har mye fravær, forsinket språkutvikling, dårlig kontaktevne, ikke liker å bli kost med, er apatisk, eller plages av diffuse smerter i magen, hodet eller underlivet.

Eksempler på forhold som kan vekke bekymring ved foreldrene, og som kan si noe om barnets omsorgssituasjon, er observerte tegn på psykisk sykdom, eller foreldrenes forhold til rusmidler. Andre forhold hos foreldre som kan vekke bekymring, er blant annet deres evne til samspill med barnet. Barnehagen vil gjennom kontakt med foreldre og barn kunne observere hvordan foreldrene kommuniserer med sine barn, hvordan de viser evne til empati og omsorg, og om de har lav frustrasjonstoleranse og ofte blir sinte.

Noen foreldre kan også ha urealistiske forventninger til hva barnet selv kan klare. Foreldrene kan for eksempel fortelle at toåringen deres står opp alene om morgenen og selv henter seg mat. Dette kan være tegn på at barnet får for mye ansvar hjemme, men det kan også være tegn på et initiativrikt og selvstendig barn. I mange tilfeller er det vanskelig å vite om man har grunn til å være bekymret ut fra en enkelt hendelse eller situasjon.

Dersom barnehageansatte er bekymret for et barn, vil det som regel være naturlig å diskutere bekymringen med kolleger. Som hovedregel bør barnehagen invitere til en samtale med foreldrene så snart som mulig når en bekymring oppstår.

Dersom barnehagen er i tvil om grunnlaget for bekymringen og om hvordan de skal håndtere situasjonen videre, kan barnehagen ta kontakt med barneverntjenesten for å drøfte saken anonymt. I mange tilfeller vil dette være bedre enn å avvete situasjonen. Barneverntjenesten kan i slike tilfeller blant annet hjelpe barnehagens ansatte med å ta stilling til om bekymringen bør meldes til barneverntjenesten.

4.3 Samtale med barnet ved bekymring

Det kan være nødvendig å finne ut mer om hvordan barnet selv tenker om sin situasjon ved å ha en samtale med barnet. Dette er noe annet enn de løpende samtaler voksne og barn har sammen til daglig i barnehagen. Det er den voksne som har ansvar for å bidra til å skape tillit under samtalen. Dersom et barn for eksempel forteller detaljerte historier om overgrep eller har kunnskap om seksualitet som er uvanlig for alderen, må den voksne ta barnets historie på alvor.

Det hender at barn som utsettes for mishandling eller overgrep har blitt bedt av de voksne om ikke å røpe for noen hva som har skjedd. Barnet kan ønske hjelp, men ha vanskelig for å sette ord på det som opplevs som vanskelig. Samtidig vil barn ofte ønske å beskytte foreldrene eller andre nære personer, selv

om disse har gjort dem noe vondt. Barnet kan også være redd for at situasjonen skal bli verre enn den er. Avhengig av barnets alder og modenhet vil det i noen tilfeller være aktuelt at barnehagepersonalet forklarer barnet hvorfor de eventuelt kontakter barnevernet. Barnehagepersonalet bør også snakke med barnet om hvordan de videre kan være til hjelp. Barnet må ikke loves taushet av voksne i tilfeller der dette ikke kan overholdes.

Barne- og likestillingsdepartementet har utgitt veilederen *Snakk med meg!* som gir råd om hvordan samtaler med barn i vanskelige situasjoner bør gjennomføres.

4.4 Samtale med foreldrene ved bekymring

Ved mindre grad av bekymring er det vanlig at barnehagen kartlegger barnets situasjon for å skaffe seg oversikt over det som gir grunn til bekymring. En kartlegging kan innebære at barnehagen observerer og skriver ned det de har sett og hørt, og noterer hvilke samtaler med barnet eller foreldrene som eventuelt har ført til bekymringen. Det blir viktig å konkretisere hva, når, hvordan og i hvilke situasjoner det er registrert noe som gir grunnlag for bekymring.

Det vil da som regel være naturlig å innkalle foreldrene til et møte, der den konkrete bekymringen for barnet blir tatt opp. Det bør skrives referat fra møtet, der det framgår hvem som var til stede, og hva som ble tatt opp i samtalen av hvem. Konklusjonene og eventuelt videre avtaler bør også nedtegnes. Både foreldrene og styrer bør underskrive referatet fra samtalen. I slike samtaler er det vesentlig at barnehagens ansatte tydeliggjør hvorfor møtet er kommet i stand, og deler sin bekymring med foreldrene på en åpen, spørrende og ikke anklagende måte.

Barnehagens personale må kunne redegjøre for hvor hyppig de har registrert grunnlaget for bekymringen, og for hvorfor dette bekymrer dem.

Barnehagens personale må uttrykke seg direkte om saken til foreldrene. Under samtalen må barnehagen avklare om foreldrene selv oppfatter situasjonen som bekymringsfull, og deretter spørre om foreldrene har vurdert å søke hjelp. Barnehagen bør formidle informasjon til foreldrene om hva henholdsvis barnehagen og barneverntjenesten kan hjelpe familien med. Under samtalen kan barnehagen ved behov informere om foreldrenes mulighet til selv å henvende seg til barneverntjenesten, og også tilby at en henvendelse til barneverntjenesten kan skje i samarbeid med barnehagen.

Som en forberedelse til foreldresamtalen, kan de(n) av barnehagens ansatte som skal møte foreldrene ta kontakt med barneverntjenesten og drøfte anonymt hvordan en slik samtale kan gjennomføres.

Dersom forholdet er alvorlig og ikke bedrer seg snarlig, må foreldrene få vite at barnehagen plikter å melde fra om sin bekymring til barneverntjenesten. Enkelte forhold er imidlertid så alvorlige at barnehagen umiddelbart må melde fra om sin bekymring til barneverntjenesten.

Noen foreldre kan selv ha bekymret seg for barnet, men ikke helt visst hva de skulle gjøre i situasjonen. I andre tilfeller kan foreldrene allerede ha tatt kontakt med en hjelpeinstans, for eksempel helsestasjonen. I begge tilfellene er det viktig at barnehagen støtter opp under foreldrenes vurderinger og tilbyr seg å bistå dem i det videre arbeidet.

Barnehagepersonalet kan oppleve at foreldrene ikke har samme syn som dem, og at de avviser barnehagens bekymringer som grunnløse. Foreldre kan også komme til å reagere med fortvilelse og sinne. Dersom foreldrene motsetter seg at barneverntjenesten eller andre instanser kontaktes, kan det være viktig å diskutere hva motforestillingene handler om.

KAPITTEL

5

5. SAMARBEIDSFORMER OG TILTAK

Visse former for samarbeid mellom barnehage og barneverntjeneste er pålagt ved lov, men i tillegg finnes det flere andre muligheter for samarbeid. Dette kapitlet gir en oversikt over de områdene hvor samarbeid er pålagt, og gir i tillegg råd om hvordan samarbeidet kan forankres og utvides. Kapitlet omtaler dessuten den viktige overgangen fra barnehage til skole.

5.1 Samarbeid om utvikling og oppfølging av tiltaks- og omsorgsplaner

Barneverntjenesten plikter å utarbeide en *tiltaksplan* for barn og familier som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten.

Tiltaksplanen er et selvstendig dokument, og hvert barn skal bare ha én tiltaksplan. Tiltaksplanen skal inneholde en oversikt over tiltakene og målsettingene med dem. Planen skal utarbeides i samarbeid med barn og foreldre. Når barnehagen er involvert i tiltakene, bør også den delta i utforming av de målene som angår den. Dersom barnehagen skal ha en kontrollfunksjon, er åpenhet om dette fra barneverntjenestens side viktig, og dette bør framgå av tiltaksplanen. Dette vil kunne gjelde i situasjoner der barneverntjenestens representanter er usikre og trenger holdepunkter for hvorvidt foreldrene for eksempel misbruker rusmidler. Barneverntjenesten bør være konkret på hva den ønsker at barnehagen skal følge opp, og i hvilke situasjoner det er ønskelig og nødvendig at barnehagen kontakter barneverntjenesten.

Dersom barneverntjenesten overtar omsorgen for barnet, skal den utarbeide en plan for barnets omsorgssituasjon (*omsorgsplan*).

Allerede ved omsorgsovertakelsen skal barneverntjenesten vedta en foreløpig omsorgsplan. Ved langvarige plasseringer skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets fremtidige omsorgssituasjon. Denne planen har et langsiktig perspektiv. Den omhandler primært hva barneverntjenesten har tenkt om barnets fremtid: hvor barnet skal vokse opp, og hvordan barnets videre kontakt med og relasjon til familien skal være. Ettersom planen også skal tydeliggjøre om barnet har særlige behov som må følges opp, er det aktuelt å kople barnehagen inn i arbeidet med planen.

5.2 Individuell plan

Stortinget har nylig vedtatt en ny bestemmelse som lovfester en plikt for barneverntjenesten til å utarbeide individuell plan i samarbeid med andre tjenester. Bestemmelsen innebærer en formalisering av samarbeidet mellom barneverntjenesten og andre offentlige tjenester. Barneverntjenesten (og foreldrene) må derfor vurdere å trekke barnehagen inn i planarbeidet. Fra før er individuell plan lovfestet i helse- og sosiallovgivningen. Den nye bestemmelsen om individuell plan trer i kraft 1. januar 2010.

Hovedformålet med en individuell plan er å sikre barn med behov for langvarige og koordinerte tjenester et helhetlig og individuelt tilpasset tilbud, herunder å sikre at det til en hver tid er en tjeneste som har hovedansvaret for oppfølgingen av barnet. Mange barn

har behov for tjenester fra ulike etater, sektorer og forvaltningsnivåer. Planen skal bidra til å gi et helhetlig tjenestetilbud tilpasset barnets og familiens individuelle behov, preferanser og mål. Individuell plan er også et virkemiddel for å styrke samhandlingen mellom tjenestene.

Individuell plan utarbeides etter samtykke fra foreldrene. Dette gjelder med mindre barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet uten samtykke fra foreldrene. I slike tilfeller er det barneverntjenesten som gir sitt samtykke til planen. Dersom barnet bor i fosterhjem, må fosterforeldre involveres i planarbeidet.

5.3 Ansvarsgrupper

En ansvarsgruppe er et samarbeidsforum på kommunalt nivå som har som ansvar å planlegge og følge opp tiltak for det enkelte barn. En forutsetning for å etablere en ansvarsgruppe er at foreldrene selv ønsker dette. Deres samtykke må da omfatte at alle nødvendige opplysninger som det er aktuelt å diskutere, deles med deltakerne i ansvarsgruppen. Deltakere i en ansvarsgruppe er de personer eller andre instanser som har regelmessig kontakt med barna og foreldrene. I tillegg til foreldre kan for eksempel barneverntjenesten, barnehagen, PPT, helsestasjonen og Psykisk helsevern for barn og unge (BUP) delta. Det er det enkelte barns behov som avgjør hvem som skal delta i en slik gruppe. Ansvarsgruppen skal ha en koordinator som skal være en av representantene fra det offentlige nettverket. Når barneverntjenesten er involvert, er det som oftest de barnevernansatte som har dette ansvaret.

Et viktig formål med ansvarsgruppen er at foreldre skal bli i stand til bedre å mestre rollen som foreldre. Et konkret mål må derfor være å samordne hjelpetiltakene fra ulike profesjoner/fagfelt som en støtte for familien. Slik vil foreldre slippe å kontakte de ulike faginstansene enkeltvis. En ansvarsgruppe kan for-

plikte de ulike instansene til samarbeid og bidra til å gi foreldrene god oversikt over de tilbud og tiltak som bør og kan tilrettelegges. Denne arbeidsmodellen tilrettelegger for utveksling av informasjon mellom foreldre og de ulike faginstansene, og bidrar dermed til å gjøre tjenestene mest mulig tilgjengelige. Formålet er også å få jevnlig vurdert om tiltakene fungerer etter hensikten, eller om det kan være aktuelt med andre tiltak. Ansvarsgruppen bør etableres så tidlig som mulig etter at det er avdekket behov for et koordinert tjenestetilbud.

5.4 Kompetanseteam – tverrfaglige team

Mange kommuner har kommunale kompetanseteam eller tverrfaglige team hvor formålet er å samarbeide generelt om en bestemt problematikk knyttet til barns omsorgssituasjon. Teamene tar imot henvendelser fra barnehager, skoler, foreldre og andre som har behov for å drøfte sin bekymring for et barn.

I teamene deltar fagpersoner fra for eksempel barneverntjenesten, PPT, helsestasjon og lege. Alle deltakere i teamet er omfattet av enten forvaltningslovens regler om taushetsplikt eller av andre særlovers regler om tilsvarende, for eksempel barnevernloven. I rundskrivet *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* (2005, s. 25) er det presisert at «Barneverntjenesten og andre deltakere i faste tverrfaglige team er, også når de deltar i slike team, underlagt sine respektive bestemmelser om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. De må derfor også når de deltar i slike team vurdere sin adgang til å viderefremme opplysninger på grunnlag av disse bestemmelsene.»

Et kompetanseteam eller et tverrfaglig team er et viktig samarbeidstiltak og en arena for å kunne gjennomføre en helhetlig vurdering av et barns behov og omsorgssituasjon. Det kan være viktig at foreldre har en kontaktperson i en slik gruppe.

5.5 Overgang fra barnehage til skole

En god overgang mellom barnehage og skole er viktig for barn. Barnehage og skole skal samarbeide til barnets beste. Dette slås fast i både rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, og i prinsippet for opplæringen. I rammeplanen heter det: «Barnehagen skal, i samarbeid med skolen, legge til rette for barns overgang fra barnehage til første klasse og eventuelt skolefritidsordning. Dette skal skje i nært samarbeid med barnets hjem» (*Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, s. 53).

Barn som har behov for særskilt tilrettelagt omsorgs- eller læringsmiljø, forutsetter et særlig nært samarbeid mellom barnehage og skole. Når det gis informasjon om enkeltbarn, skal foreldrene samtykke til dette. Foreldrene har rett til innsyn i den informasjonsutvekslingen som skjer mellom barnehage og skole.

Utveksling av informasjon kan gjøres skriftlig eller gjennom samtaler hvor foreldre og barnehage møter barnets lærer i forkant av skolestart. En viktig del av informasjonsoverføringen bør være knyttet til hva barnet kan og mestrer, og til barnets behov for støtte. Kunnskapsdepartementets veileder *Fra yngst til eldst – Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole* (2008) gir flere konkrete forslag til hvordan man kan få til et samarbeid om dette.

Ved behov for omfattende tilrettelegging, må samarbeidet etableres i god tid før barnet begynner på skolen. Dersom barnet og familien mottar tiltak fra barneverntjenesten, kan det være viktig at også denne er med i et samarbeid om overgangen fra barnehage til skole. Særlig der barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet, vil barneverntjenesten (og fosterforeldrene) være sentrale i dette samarbeidet.

5.6 Fast kontaktperson hos barneverntjenesten

For mange barnehager vil det være praktisk å kunne henvende seg til en fast kontaktperson hos barneverntjenesten. Dette gjelder enten det dreier seg om generelle spørsmål eller en konkret sak. For eksempel kan det være lettere å drøfte en sak anonymt dersom barnehagen har en fast kontaktperson å forholde seg til. I store kommuner kan det være hensiktsmessig at flere i barneverntjenesten har denne oppgaven, men at hver av disse kontaktpersonene har et geografisk eller på annen måte begrenset ansvar. Oppgavene til denne kontaktpersonen kan være å informere om barneverntjenestens arbeid til ansatte i barnehagen eller til foreldre på foreldremøter. Kontaktpersonen kan også bistå med råd og veiledning til personalet i barnehagen når de er bekymret for et barn, og være en drøftingspartner for barnehagestyrer i anonyme drøftinger. Når barnehagen er bekymret for et barn, kan den faste kontaktpersonen for eksempel innkalle barnehagestyrere til fellessamtaler om hvordan observasjoner og dokumentasjon skal foregå.

5.7 Faste samarbeidsmøter

Det kan være lurt å ha faste møter mellom barneverntjenesten og barnehagen for å samarbeide om forebyggende tiltak. Kunnskap om og respekt for hverandres oppgaver og ståsted må være utgangspunkt for samarbeidet. Møtene kan være halvårslige eller årlige fellesmøter mellom barneverntjenesten og styrere i alle barnehager i kommunen. Gjennom jevnlig møter oppnås bedre kjennskap til hverandres oppgaver og ansvarsområde. Det er også en anledning til å utveksle generell kunnskap om hverandres tjenester og drøfte utvalgte tema. Aktuelle drøftingstema kan for

eksempel være utfordringer knyttet til foreldreveiledning og gjennomføring av foreldresamtaler. På denne måten får barnehagen kunnskap om arbeidsmetoder og saksgang i barneverntjenesten, og barneverntjenesten får større innblikk i hvordan barnehagen arbeider med barn og foreldre.

5.8 Barneverntjenesten informerer på foreldremøter

Mange barnehager inviterer eksterne samarbeidspartnere til foreldremøter som orienterer om sitt arbeid. Her kan barneverntjenesten være en bidragsyter sammen med for eksempel PPT og helsestasjonen. Det anbefales at barneverntjenesten deltar og informerer på foreldremøter minimum en gang pr. år. Når barneverntjenesten informerer om sitt arbeid, er dette et bidrag til å erstatte myter med kunnskap. En slik virksomhet kan bidra til å senke terskelen for at foreldre selv tar kontakt med barneverntjenesten når de trenger hjelp.

5.9 Informasjon om barnehagens samarbeid med andre faginstanser

Barnehagene har et etablert samarbeid med flere eksterne faginstanser, og disse bør foreldre og andre berørte kjenne til. Informasjon om dette kan legges ut på barnehagens hjemmeside og i tillegg deles ut til foreldre, for eksempel i forbindelse med barnehagestart. Denne oversikten bør også være å finne på en synlig og tilgjengelig plass i barnehagen. Dersom barnehagen har faste kontaktpersoner, for eksempel hos barneverntjenesten, kan navnene på disse stå oppført med kontaktinformasjon og bilde. Her kan det også gis kort informasjon om hver tjeneste, hvor det fremgår hva de arbeider med og hva de kan hjelpe til med. I denne informasjonen bør det også opplyses om at foreldrene selv kan ta kontakt ved behov.

LITTERATUR- OG REFERANSELISTE

Backe-Hansen, Elisabeth (2009). *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern.*

NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Barnehageloven

<http://www.lovdatab.no/all/nl-20050617-064.html>

Barnevernloven

<http://www.lovdatab.no/all/nl-19920717-100.html>

Barne- og familiedepartementet (mars 2005). *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten.* Rundskriv Q-24

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf

Barne- og familiedepartementet (juni 2005). *Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien.* Veileder. Q-1088 B

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2005/0002/ddd/pdfv/250231-veileder2.pdf>

Barne- og likestillingsdepartementet.

Barnevernet – til barnets beste. Q-0801 B

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2001/barnevernet---til-barnets-beste.html?id=87701

Barne- og likestillingsdepartementet (2009).

Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet. Q-1156 B

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/Veileder_barne_og_likestilling.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon.* Veileder. Q-1157 B

<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/Barnevernet%20skal%20snakke%20med%20biologiske%20foreldre.pdf>

Forvaltningsloven

<http://www.lovdatab.no/all/nl-19670210-000.html>

Kristofersen, Lars B. og Sten-Erik Clausen (2008).

Barnevernsklienter i Norge 1990 – 2005. En longitudinell studie. NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

http://www.nova.no/asset/3236/1/3236_1.pdf

Kunnskapsdepartementet (mars 2006).

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>

Kunnskapsdepartementet (2008).

Fra yngst til eldst – Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/veiledninger_brosjyrer/2008/fra-eldst-til-yngst-samarbeid-og-sammenh.html?id=517292

Statistisk sentralbyrå (SSB).

Barn og unge i barnevernet

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/barnevern/

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet
og Kunnskapsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Publikasjonskode: Q-1162 B
Design og illustrasjon: Lars Tothammer/Basta
Trykk: Zoom grafisk AS 07/2009 – 2. opplag 7500

